

and 1.99%, decreasing of the number of students with the low level of readiness by 5%. The significance of the changes was confirmed by Fisher's ratio test, and the statistical data adequacy – by Pearson χ^2 criterion.

Key words: readiness to use distance education technologies, software engineers, levels of readiness, distance education technologies.

Стаття надійшла до редакції 23.02.2016 р.

Прийнято до друку 25.03.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Богданова І. М.

УДК 378.091.12:005.963

Л. Л. Бутенко

ЯКІСТЬ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Якість підготовки майбутніх фахівців – це конкурентна перевага вищого навчального закладу, яка визначає його місце в освітньому просторі регіону та країни в цілому. Упровадження 3-х циклової системи вищої освіти в Україні у межах Національної рамки кваліфікації та необхідність забезпечення професійної підготовки згідно базових компетентностей: «знання» (теоретичні та практичні), «уміння» (як застосування знань), «комунікація», «автономність і відповідальність» та «інтегральна компетентність» зумовлюють особливу увагу до усіх складників професійної підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників в контексті методологізації, якості методологічної підготовки.

Для усіх кваліфікаційних рівнів підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників (бакалавр, магістр та доктор наук) Національною рамкою кваліфікації передбачено інтегральну компетентність та відповідні знання та уміння, які безпосередньо репрезентують певний рівень методологічної підготовки майбутніх освітян. Так, йдеться про «здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується невизначеністю умов і вимог» (рівень бакалавру), «здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики» (рівень магістра), «здатність визначати та розв'язувати соціально значущі системні проблеми у певній галузі діяльності, які є ключовими для забезпечення стійкого розвитку та

вимагають створення нових системоутворювальних знань і прогресивних технологій» (рівень доктора наук) [1]. Варто наголосити, що така спрямованість дескрипторів зумовлює необхідність вдосконалення змісту, форм та методів саме методологічної підготовки суб'єктів освітнього простору.

У науковому дискурсі представлено численні публікації з проблем феноменології якості освіти, управління якістю освіти у ВНЗ, моніторингу якості освіти та якості професійної підготовки (В. Ашумов, В. Байденко, В. Вікторов, Г. Дмитренко, А. Дяків, В. Кальней, Д. Матрос, В. Луговий, О. Ляшенко, А. Прокопенко, О. Субетто, О. Удод, В. Шадріков, С. Шишов та ін.).

Комплекс питань щодо методологічної підготовки майбутнього вчителя представлено у дослідженнях таких науковців, як Н. Бордовська, В. Загвязинський, В. Краєвський, В. Ковальчук, В. Турковський та ін. Теоретико-методичні засади формування методологічної культури вчителя розглядали П. Кабанов, О. Лавреньяєва, В. Кравцов, В. Кушнір, О. Ходусов та ін. Проблеми підготовки магістрів педагогічних спеціальностей представлено у роботах І. Бабина, С. Вітвицької, П. Лузана, Н. Мачинської та ін. Якість підготовки в аспірантурі вивчали М. Аристер, Б. Бедний, І. Козубцов, С. Писарева, С. Резник, Т. Серова та ін. Разом з тим, методологічна підготовка педагогічних та науково-педагогічних працівників в системі неперервної освіти потребує цілеспрямованих наукових розвідок.

Мета статті – схарактеризувати основні причини актуалізації проблеми методологічної підготовки в контексті забезпечення якості вищої освіти, визначити особливості методологічної підготовки на різних кваліфікаційних рівнях, індикатори якості методологічної підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників у системі неперервної освіти.

У сучасній науковій літературі феномен якості розглядається у різних контекстах – філософському, економічному, соціологічному, технічному, правовому. Філософський аспект дослідження феномену якості зумовлює, по-перше, визначення такої специфіки об'єкта, за якою він відрізняється від інших об'єктів, по-друге, відповідний ступінь пізнання людиною об'єктивної реальності. Соціальний аспект пов'язано із ставленням людини та суспільства в цілому до тих чи інших об'єктів, технічний – із кількісними та якісними змінами об'єкту, що досліджується, економічний – з аналізом результатів споживання або споживчої вартості того чи іншого об'єкту. Правовий аспект дослідження феномену якості передбачає розгляд якості як сукупності властивостей об'єкту, що відповідають певним нормативним вимогам. Таким чином, саме єдність ціннісно-прагматичних та структурно-системних аспектів дозволяє цілісно представити категорію «якість» як важливий конструкт сучасного соціогуманітарного знання.

Поняття «якість освіти» конкретизується такими елементами, як якість педагогічного персоналу, якість освітніх програм, якість управління навчальним закладом, якість освітнього результату, якість навчального процесу та ін. Соціальний контекст аналізу якості освіти зумовлює відповідність освіти соціокультурним вимогам, соціальним нормам (стандартам). Якість вищої освіти визначається, як «рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти» [2, с. 34].

Необхідність методологічної підготовки суб'єктів освітнього простору та методологізації усього процесу професійної підготовки майбутніх фахівців зумовлена такими чинниками:

- в умовах підвищення когнітивної складності пізнавальних процесів, ступеня невизначеності та соціокультурних ризиків трансформація об'єктів соціальної дійсності випереджає їх методологічне забезпечення. Відповідно освітня сфера являє собою галузь постійних та інтенсивних запитів нових методологічних знань та навичок. Відзначена тенденція підтверджується і сучасними освітніми трендами (візуалізація, «цифровий розрив» між поколіннями, персоналізація, E-Learning, «перевернутий клас», гейміфікація, навчання за змішаними спеціальностями, навчання на основі симуляцій реальності та когнітивних технологій, «глобальний клас» та ін.);

- домінування предметно-дискретного характеру побудови змісту професійної підготовки в університеті, відсутність наскрізної методологічної підготовки майбутніх педагогічних та науково-педагогічних працівників, наступності у формуванні методологічного знання та умінь, методологічного мислення між різними кваліфікаційними рівнями. Викладачі дисциплін різних блоків професійної підготовки, як правило, не достатньо обізнані щодо методологічного складника інших предметних галузей, що призводить до нівелювання потенціалу надпредметного знання як підґрунтя формування інтегральної компетенції, що зафіксовано у дескрипторах Національної рамки класифікації;

- превалювання в студентів емпіричного рівня знань, відсутність навичок проблематизації соціокультурної реальності в цілому та професійної дійсності зокрема;

- зведення методологічних знань переважно до контексту навчальної дисципліни «Філософія», яка опановується студентами на 1-2 курсі, відсутність ґрунтового методологічного складника у змісті загальнопедагогічних та фахових дисциплін;

- методологічне знання у контексті професійної підготовки в університетах, як правило, зведено до інформування студентів щодо підготовки курсових робіт. Орієнтація до теперішнього часу діяльності аспірантури виключно на підготовку дисертації;

- зміст та технології організації навчально-пізнавальної діяльності не повною мірою реалізують потенційні гносеологічні та евристичні

можливості таких методологічних підходів, як синергетичний, герменевтичний, феноменологічний тощо, що зумовлює відірваність методологічної інформації, представленій у навчальних підручників, від вирішення поточних проблем навчальної та науково-дослідницької діяльності студентів;

- майже відсутня репрезентація положень постнекласичної наукової раціональності, основних ідей конструктивізму, когнітивної психології та педагогіки у змісті та технологіях професійної підготовки майбутніх фахівців;

- за умови звернення викладачів до технології формування критичного мислення в цілому або до окремих її методів та прийомів цілеспрямована робота щодо залучення студентів до підготовки вторинних академічних текстів практично відсутня, що суттєво утруднює формування навичок методологічної рефлексії;

- відсутність стандартів освітньої підготовки аспірантів, недосконалість існуючих стандартів з магістерської підготовки за педагогічними спеціальностями.

Рівень методологічної підготовки викладачів ВНЗ, керівників магістерськими дослідженнями, наукових керівників аспірантами залишається не на високому рівні, що набуває особливої значущості у системі неперервної освіти, оскільки різниця в інтерпретації найсуттєвіших позицій методології, а іноді взагалі ігнорування необхідності опори на концептуальні засади методологічного знання або дезорієнтує студента – майбутнього магістранта та аспіранта, або формує нігілістичне ставлення до методології як «зайвої прикраси» та «елементу ритуалу».

Таким чином, удосконалення змісту та форм методологічної підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників, забезпечення якості цієї підготовки постає нагальною потребою часу.

Методологічну підготовку в системі неперервної освіти доцільно розглядати як цілісний, багатовимірний, нелінійний процес становлення та розвитку методологічного мислення, формування методологічних знань, умінь та навичок, методологічної рефлексії як передумови успішності конструктивно-перетворювальної професійної та соціальної діяльності фахівця. На різних кваліфікаційних рівнях результат методологічної підготовки може бути представлено як методологічна грамотність (бакалавр), методологічна культура (магістрант), методологічна компетентність (аспірант). Доцільно акцентувати увагу на позиції С. Северина, який наполягає на тому, що «науково-методологічна освіта має бути фундаментальною та «приречена» бути неперервною, а, можливо, й системоутворювальною в контексті підготовки кадрів вищої наукової кваліфікації» [3].

В освітньому просторі методологічна культура визначається як: передумова формування професіоналізму педагога (В. Краєвський); вищий показник професійної готовності (В. Сластьонін), педагогічна

філософія вчителя (переконавання), мисленнєва діяльність у режимі методологічної рефлексії (розуміння) як внутрішній план свідомості (самоусвідомлення) (О. Ходусов). На особливу увагу заслуговує позиція С. Северина, який розглядає методологічну культуру як компонент професійної культури, що інтегрує ціннісну свідомість, системні знання з методології наукового пізнання, методології педагогіки, логіки, теорії аргументації, методологічні вміння метаздатності (евристичність, методологічність, рефлексивність мислення, персональний інтелектуальний стиль» [3]. Як культурний феномен розглядає методологічну культуру О. Лаврентьева і підкреслює, що вона «визначає здатність учителя до певного способу пізнання та фіксації явищ у ідеальному плані, до критико-рефлексивного аналізу процесу формування та інтеграції змісту знань, професійно-педагогічної діяльності та власного саморозвитку, їх прогнозування й творчого перетворення на світоглядних і культурологічних засадах сучасної науки і педагогічної практики [4, с. 12]. Методологічна компетентність більшістю науковців визначається як сукупність смислових орієнтацій, мотивів, методологічних знань, умінь, досвіду діяльності та рефлексії, необхідних для здійснення продуктивної науково-дослідницької діяльності (В. Коаєвський, В. Сластьонін та ін.).

За умови утвердження постнекласичного типу раціональності в науковому пізнанні (В. Стьопін) набуває особливості актуальності ціннісно-світоглядний компонент методологічної підготовки. Сучасні темпи інформатизації усіх сфер життєдіяльності суспільства, прискорення темпів кардинального оновлення інформації і знання (знання, отримані 5-7 років тому, безнадійно застарівають) зумовлюють особливу увагу до когнітивного та праксеологічного (операціонального) складників досліджуваного виду підготовки. Принципового значення набуває розуміння якісної відмінності методологічних знань, оскільки, як стверджує В. Кушнір, «методологічні знання є знаннями більш високого рівня, більш високої абстракції, ніж знання з фаху, психолого-педагогічні чи методичні. Тому методологічні знання не стосуються конкретного предмету дослідження, а є надпредметними знаннями» [5, с. 60]. Невід'ємним складником методологічної підготовки є рефлексивний компонент, оскільки методологічна культура безпосередньо пов'язана із культурою мислення, що ґрунтується на рефлексії (В. Краєвський).

В умовах неперервної освіти методологічна підготовка педагогічних та науково-педагогічних працівників здійснюється за такими рівнями: підготовка майбутніх педагогічних працівників (учителів, педагогів позашкільної освіти, соціальних педагогів тощо), майбутніх науково-педагогічних працівників (викладачів ВНЗ різного рівня акредитації, наукових працівників академічних установ). Відповідно результативність кожного з рівнів методологічної підготовки розглядається як формування методологічної грамотності (студенти університету), методологічної

культури (магістранти педагогічних спеціальностей), методологічної компетентності (аспіранти педагогічних спеціальностей).

Методологічна підготовка педагогічних працівників (рівень бакалаврату та магістратури) включає оволодіння студентами системою методологічних знань, умінь та навичок, методами та прийомами самостійного набуття нових знань, технологіями та методами наукового пізнання, формування готовності до дослідницької діяльності як органічного складника професійної діяльності

Методологічна підготовка науково-педагогічних працівників (рівень магістратури та аспірантури) передбачає поглиблену професійну підготовку (знання в обраній науковій дисципліні та у суміжних галузях (міждисциплінарна та трансдисциплінарна підготовка), здатність до трансферу знань та технологій, аналітичні та креативні навички); оволодіння менеджментом у галузі досліджень (управленні проектами, професійні та етичні стандарти науково-дослідницької діяльності), набуття навичок персональної ефективності (планування наукової та організаційної роботи, управління часом та ін.), розвиток комунікативних компетенцій, навичок командної роботи та мережевої взаємодії. З урахуванням ролі людського капіталу у суспільстві знань (Г. Беккер, П. Друкер та ін.), досвіду реалізації докторських програм у світовому масштабі у процесі підготовки докторів філософії набуває значущості широкий спектр так званих «навичок, що переносяться» (*transferable skills*), що включають універсальні компетенції та навички критичного мислення.

Найважливішими умовами успішності методологічної підготовки у системі неперервної освіти є наступність між рівнями бакалаврату, магістратури та аспірантури, методологізація змісту та технологій професійної підготовки майбутніх фахівців.

З урахуванням системності педагогічного знання, його зв'язку із іншими науковими галузями, багатофункціональності (як засобу, методу та форми), інструментальності у реалізації інших видів знання (загальнокультурного, предметно-фахового), загальних підходів до сутності понять «якість», «якість професійної підготовки», «методологічна підготовка» якість методологічної підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників визначається, як рівень організації методологічної підготовки у вищому навчальному закладі, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує набуття методологічної компетентності та сприяє фундаменталізації професійної підготовки, успішності перетворювальної діяльності. Принципами забезпечення якості методологічних підготовки визначено такі: рівневої диференціації та наступності, неперервності та дискретності, диверсифікації освітніх програм, міждисциплінарності та трансдисциплінарності, практико-зорієнтованості та ін.

З урахуванням вимог до відбору індикаторів (комплексність, мінімальна достатність, збалансованість та відкритість), необхідності урахування взаємозв'язку очікуваного результату з наявними ресурсами

та організацією освітнього процесу) пропонувано такі індикатори досліджуваного виду якості: якість стандартів методологічної підготовки; якість навчально-методичного забезпечення (навчальні програми, підручники та посібники, практикуми, збірники тестових матеріалів, збірники діагностичних методик, електронні бібліотеки і т.п.); якість методологічної підготовки викладачів, якість інформаційно-методичного забезпечення; рівень методологічної грамотності (бакалаври), методологічної культури (магістри), методологічної компетентності (доктори філософії).

Таким чином, сучасні виклики соціокультурного розвитку суспільства, необхідність підготовки майбутніх фахівців до діяльності в умовах невизначеності, прискорення темпів наукового та технологічного розвитку суспільства зумовлюють особливу увагу до методологічної підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників, методологізації змісту та організаційно-технологічного забезпечення вищої освіти. Важливим показником рівня якості професійної підготовки у ВНЗ постає відповідність випускників стандартам вищої освіти в контексті забезпечення високого рівня розвитку інтегральної компетенції, методологічних знань, умінь та навичок, методологічного мислення та рефлексії.

Напрямки подальших наукових розвідок пов'язано із обґрунтуванням та розробкою теоретичних засад методологізації змісту та технологій професійної підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників, навчально-методичного забезпечення процесу методологічної підготовки суб'єктів освітнього простору в умовах неперервної освіти.

Список використаної літератури

- 1. Постанова** «Про затвердження національної рамки кваліфікацій» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.
- 2. Розвиток** системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд / укл. : Добко Т., Золотарьова І., Калашнікова С. та ін. ; за заг. ред. С. Калашнікової та В. Лугового. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2015. – 84 с.
- 3. Северин С. Н.** О фундаментальности и непрерывности научно-методологического образования в эпоху методологического плюрализма постнеклассической науки / С. Н. Северин // Непрерывное образование: XXI век. – 2014. – Вып. 3 (7). [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://III21.petsu.ru/journal/content_list.php?id=8541.
- 4. Лаврентьева О. О.** Развитие методологической культуры будущих учителей природничих дисциплин у процессе профессиональной подготовки: теоретико-методический аспект : моногр. / О. О. Лаврентьева ; за ред. проф. Л. О. Хомич. – К. : КНТ, 2014. – 456 с.
- 5. Кушнір В.** Методологічна підготовка вчителя / В. Кушнір // Наук. зап. Кіровоград. держ. пед. ун-ту імені Володимира Винниченка. Сер. : Педагогічні науки. – 2012. – Вип. 106. – С. 58 – 74.

Бутенко Л. Л. Якість методологічної підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників в системі безперервної освіти

У статті схарактеризовано поняття «якість професійної підготовки». На основі аналізу концептів «методологія», «методологічна культура», «методологічна компетентність» розкрито сутність і структуру поняття «методологічна підготовка», основні індикатори якості методологічної підготовки майбутніх учителів, магістрів педагогічного профілю, аспірантів педагогічних спеціальностей.

Ключові слова: якість професійної підготовки, педагогічні працівники, науково-педагогічні працівники, методологічна підготовка, методологічна підготовка педагогічних і науково-педагогічних працівників, якість методологічної підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників, неперервна освіта.

Бутенко Л. Л. Качество методологической подготовки педагогических и научно-педагогических работников в системе непрерывного образования

В статье охарактеризовано понятие «качество профессиональной подготовки». На основе анализа концептов «методология», «методологическая культура», «методологическая компетентность» раскрыта сущность и структура понятия «методологическая подготовка», основные индикаторы качества методологической подготовки будущих учителей, магистров педагогического профиля, аспирантов педагогических специальностей.

Ключевые слова: качество профессиональной подготовки, педагогические работники, научно-педагогические работники, методологическая подготовка, методологическая подготовка педагогических и научно-педагогических работников, качество методологической подготовки педагогических и научно-педагогических работников, непрерывное образование.

Butenko L. Quality of Methodological Preparation of Pedagogical and Scientific-Pedagogical Workers in the System of Continuous Education

In the article the essence of concept «quality of professional training» is opened. On the basis of the analysis of concepts «methodology», «methodological culture», «methodological competence» is opened essence and concept structure «methodological preparation». Taking into account standard positions the characteristic of concepts «pedagogical workers» and «scientific and pedagogical workers» is presented. The reasons which staticize necessity of purposeful methodological preparation of pedagogical and scientific-pedagogical workers are opened. The characteristic of indicators of quality of methodological preparation, forms and methods of its realisation in the system of continuous education is presented. The basic indicators of quality of methodological preparation of the future teachers, masters of a pedagogical profile, post-graduate students of pedagogical specialities are opened.

Key words: quality of professional training, pedagogical workers, scientific and pedagogical workers, methodological preparation, methodological preparation of pedagogical and scientific - pedagogical workers, quality of methodological preparation of pedagogical and scientific - pedagogical workers, continuous education.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2016 р.

Прийнято до друку 25.03.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.

УДК 378.147.74

Л. В. Гарбузенко

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО
МИСТЕЦТВА**

Виходячи із сучасного науково-педагогічного бачення проблеми розвитку особистості і культурологічного трактування виховання, стає актуальним удосконалення професійно-педагогічної підготовки учителя образотворчого мистецтва. Цей процес повинен базуватися на використанні особистістю свого внутрішнього потенціалу й орієнтуватися на створення умов для розвитку ціннісного відношення педагога до об'єктів культурної ретрансляції. Саме тому в педагогічному процесі особливо зростає значення активного використання культурного спадку декоративно-прикладного мистецтва, яке є невід'ємною частиною загальної культури. При цьому декоративно-прикладне мистецтво обумовлює не лише створення творів матеріальної культури, а відіграє велику роль у розвитку ціннісної свідомості особистості, оскільки є комплексом духовної сутності життя народу, з його досвідом моральних почуттів, знань та норм поведінки.

Сучасні підходи до стандартизації освіти зорієнтовані на збереження кращих традицій вітчизняних гуманітарних знань. В цьому ключі концептуальні ідеї педагогіки мистецтва, витoki якої лежать в глибині віків, а теоретичні позиції були узагальнені в першій половині ХХ століття, виступають в якості фундаментальних основ художньо-естетичної освіти на етапі вищої професійної освіти (Л. Бабенко, В. Кардашов, С. Коновець, В. Орлов, М. Резніченко, О. Рудницька та ін.). Декоративно-прикладне мистецтво як засіб формування особистості розглядали Г. Ахметшина, О. Березюк, І. Білосевич та М. Курач, Т. Мітяшина, О. Опалюк, О. Смірнова, Б. Тимків, В. Титаренко, В. Томашевський та ін.